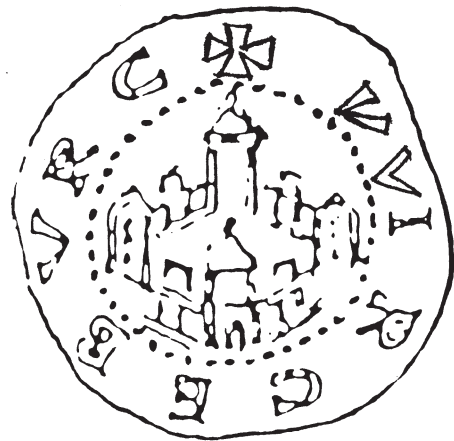
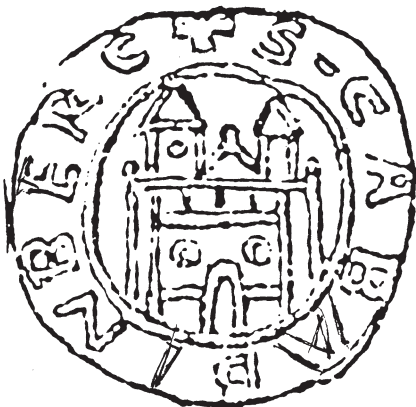

MYNTNINGEN I WÜRZBURG OCH BAMBERG UNDER SEN VIKINGATID

EN ANALYS BASERAD PÅ DET SVENSKA FYNDMATERIALET

C-UPPSATS I ARKEOLOGI
AV THOMMY TASAKIS
HÖSTTERMINEN 1992
STOCKHOLMS UNIVERSITET
HANDLEDARE KENNETH JONSSON

27

ABSTRACT

This paper deals with coins struck at Würzburg and Bamberg in Germany. Specifically coins imported to Sweden during the Viking Age. The author's research has been based on the t.p.q. of Swedish Viking-Age hoards that include coins from Würzburg and/or Bamberg.

The author has through this material been able to establish a chronology for the Würzburg and Bamberg coinage, that in some parts differ from previous findings.

This paper also deals briefly with the question of how the contacts between Würzburg and Sweden developed with time. Principally by studying the fluctuations in the import of coins to Sweden..

Fig. A. Tysklands biskopsdömen under vikingatiden (Weinfurter 1991).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INTRODUKTION	3
1.1	Inledning	3
1.2	Syfte	3
1.3	Frågeställningar	3
1.4	Metod	3
1.5	Material	4
1.6	Avgränsning	4
1.7	Definitioner	4
1.8	Källkritik	5
2	FORSKNINGSHISTORIK	5
2.1	Hermann Dannenberg	5
2.2	Hans-Jörg Kellner	6
2.3	Sammanställning av Dannenbergs och Kellners resultat	6
3	MATERIALPRESENTATION OCH ANALYS	8
3.1	Myntningen i Würzburg 980-1104	8
3.1.1	Poppo II, biskop 961-983	9
3.1.2	Hugo, biskop 983-990 Brunward, biskop 990-996	9
3.1.3	Heinrich I, biskop 996-1018	10
3.1.4	Meinhard, biskop 1019-1034	13
3.1.5	Bruno, biskop 1034-1045	14
3.1.6	Adalbero, biskop 1045-1085	15
3.1.7	Meinhard II, biskop 1085-1088 Eginhard, biskop 1088-1105	16
3.1.8	Erlung, biskop 1105-1121	18
3.2	Myntningen i Bamberg 987-1102	19
3.2.1	Hugo, biskop 983-990	20
3.2.2	Suitger, biskop 1040-1047, Hartwich, biskop 1047-1053, Adalbert, biskop 1053-1057 Gunther, biskop 1057-1065, Hermann, biskop 1065-1075	20
3.2.3	Rupert, biskop 1075-1102	21
3.2.4	Otto, biskop 1102-1139	23
3.3	Mynt som tidigare förts till Würzburg/Bamberg	23
4	KONTAKTER	26
5	RESULTAT	28
6	SAMMANFATTNING	29
	REFERENSER	30
	KRONOLOGISKT UPPSTÄLLD TYPKATALOG	31

1 INTRODUCTION

1.1 INLEDNING

Man har funnit över 200.000 utländska mynt i svenska skattfynd från vikingatiden. Av dessa utgör tyska mynt nära hälften.

En av de myntgrupper som förekommer i det tyska materialet behandlas i denna uppsats, närmare bestämt mynt präglade i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid. Detta material består av närmare 1200 mynt, vilket utgör över en (1) procent av det tyska materialet i svenska skattfynd.

Denna uppsats har skrivits vid den Numismatiska forskningsgruppen, i dess lokaler på Sandhamnsgatan i Stockholm. Författaren vill ta tillfället i akt och tacka personalen där för det vänliga bemötandet. Särskilt vill författaren tacka sin handledare professor Kenneth Jonsson som ställt upp till 100 procent, och lite till. Författaren vill också tacka Gert Rispling för den tekniska hjälp han aldrig varit ovillig att ge.

1.2 SYFTE

Syftet med denna uppsats är:

- att sammanställa en katalog över mynt präglade i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid, funna inom Sveriges nuvarande gränser
- att faställa en relativ och om möjligt absolut kronologi för myntningen i såväl Würzburg som Bamberg under sen vikingatid
- att med utgångspunkt i materialsammanställningen studera hur kontakterna mellan Würzburg och Sverige utvecklats under sen vikingatid.

1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR

- 1 Är det möjligt att fastställa en relativ kronologi för myntningen i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid?
- 2 Är det möjligt att fastställa en absolut kronologi för myntningen i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid?
- 3 Är det möjligt att utifrån en sammanställning av mynt präglade i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid (funna inom Sveriges nuvarande gränser) avgöra hur kontakterna mellan det aktuella tyska området och det område som omfattas av Sveriges nuvarande gränser har utvecklats under sen vikingatid?

1.4 METOD

Analysen i denna uppsats bygger på en kvantitativ jämförelse av materialet. Materialet har sorterats efter Dannenbergnummer (Dbgnr) och därefter efter t.p.q. Detta visar typernas inbördes förhållande vad gäller tid och antal. För att etablera en absolut kronologi sammanställs histogram som visar antal mynt och antal deponeringar per decenium. Dessa histogram indikerar när importen inleds, hur länge den varar och när den upphör. Med denna information kan man sedan med utgångspunkt från t.p.q. avgöra vilken präglingsperiod

som är sannolik.

1.5 MATERIAL

Vid insamlingen av materialet har författaren utgått från Gert Hatz' publikation "Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit" (1974). I nämnda verk finns alla fynd med tyska mynt som gjorts i Sverige fram till och med år 1974 redovisade. Sammanställningen bygger på listor med preliminära bestämmingar av alla fynd med tyska mynt, dessa är sammanställda av Vera och Gert Hatz samt Peter Berghaus. Deras arbete har varit en förutsättning för denna uppsats tillkomst. Författaren vill här tacka dem för möjligheten att utnyttja deras ännu opublicerade listor.

Fynd som gjorts fr.o.m. 1974 t.o.m. 1985 finns samlade i NNÅ (Nordisk Numismatisk Årsskrift). Redovisningar för efterföljande år finns endast i manuskriptform, men kommer att publiceras i NNÅ.

En fjärdedel av myntmaterialet har publicerats i CNS (Corpus Nummorum Saeculorum), en serie som utges i syfte att publicera alla svenska fynd i detalj. Hittills omfattar CNS-serien fynd i Dalarna, Östergötland, Gotland samt Skåne.

Dessutom finns ett antal fynd publicerade i den numismatiska litteraturen. Ett antal obestämda mynt från nyare fynd har bestämts av författaren på KMK (Kungliga Myntkabinettet).

Ett antal mynt från äldre fynd har bestämts med hjälp av arkivlistor.

T.p.q. (Terminus post quem), bygger på de senaste uppdateringarna i Kenneth Jonssons "Finds of Viking-Age coins in Sweden" (manuskript).

1.6 AVGRÄNSNING

I analysen ingår alla mynt i svenska fynd som klassificerats som Würzburg/Bambergmynt. Där ingår även delar av utländskt material, d.v.s. ett antal typer som ej har hittats i Sverige.

Den kronologiska ramen utgörs av sen vikingatid, vilket i detta fall kan preciseras till en period mellan 970-talet och 1130-talet.

1.7 DEFINITIONER

Vikingatid

Den numismatiska definition på vikingatid skiljer sig från den som ur arkeologisk synvinkel normalt avses, d.v.s. år 800-1050. Inom numismatiken avser man den period då ett stort antal mynt från ett stort antal länder importerades till Norden, denna periods längd varierar dock för olika områden, för t.ex. Danmark med Skåne kan den numismatiska vikingatiden sägas upphöra på 1060-talet. På Gotland däremot varar den ända in på 1140-talet.

Sverige

När Sverige nämns i uppsatsen avses det geografiska område som Sveriges nuvarande gräns omfattar.

T.p.q. (terminus post quem)

T.p.q. avser tidigast möjliga präglingsår för det yngsta myntet i ett fynd, vilket bakåt i tiden begränsar det år ett fynd kan vara deponerat.

Typ

Med en typ avses en grupp mynt med ett enhetligt motiv på såväl åtsida som frånsida.

Inskriften kan dock variera, bara det är samma uppgift som lämnas.

Präglingsperiod

Med präglingsperiod avses den tid en typ präglas.

Kontakter

Med kontakter avses förbindelser i någon form, t.ex. handel, mellan två områden.

1.8 KÄLLKRITIK

Att ett stort material varit tillgängligt har varit en fördel vid uppställningen av kronologin. Mot slutet av 1000-talet minskar dock antalet mynt drastiskt varför dateringarna måste bedömas som mer osäkra än de från den tidigare hälften av 1000-talet. Detta gäller även bedömningen av hur kontakterna mellan Würzburg och Sverige utvecklats.

De mynt som författaren själv bestämt utifrån skriftliga beskrivningar i arkivlistor, kan utgöra en felkälla. Mynt som författaren bedömt som mycket osäkra har ej tagits med i materialet, då analysen genomförts.

En annan osäkerhetsfaktor är t.p.q. Dessa värden är aldrig absoluta, i allmänhet är de för tidiga. Detta kommer sig av att de anger tidigast möjliga datum då ett fynd kan vara deponerat. Vid dateringen av typerna har hänsyn tagits till denna faktor.

2. FORSKNINGSHISTORIK

Det som fram till dags dato skrivits om Würzburgs myntning i den period som denna uppsats omfattar ryms främst inom två arbeten; dels amatörforskaren Hermann Dannenbergs "Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit" utgiven i Berlin 1876, med tre kompletterande volymer utgivna fram till år 1905. Dels Hans-Jörg Kellners "Die frühmittelalterliche Münzprägung in Würzburg", en uppsats publicerad i "Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte" utgiven i München 1974. Det finns naturligtvis även kortare uppsatser och artiklar som behandlar enskilda mynttyper, men jag har valt att ta med dessa två arbeten då jag upplever dem som de mest övergripande.

2.1 HERMANN DANNENBERG

Dannenberg tar upp all den vikingatida tyska myntning som var känd vid hans tid. Mynten beskrivs i både ord och bild med återgivande av inskrifterna. Han använder i sitt arbete ett nummersystem där han i princip delar in mynten efter typer. Dannenberg ordnar mynten efter kända myntherrars regeringsperioder, i de otaliga fall där myntherren ej är angiven på myntet förefaller Dannenberg ha ambitionen att ordna även dessa mynt kronologiskt men den kronologiska skillnaden mellan mynten anges dock egentligen inte, utan är snarare underförstådd, ett mynt med högre numrering är yngre än ett med lägre dito osv. I praktiken måste man dock anföra vissa reservationer mot Dannenbergs typsystem. T.ex. kan samma typ ha flera nummer och obetydliga variationer i inskrifter kan leda till att ett mynt får ett helt nytt nummer. Det nummersystem som nämns ovan används dock än idag och är det vedertagna bland numismatiker. Den gängse förkortningen är "Dbg" åtföljt av den aktuella sifferkombinationen, tex. Dbg 856.

Överhuvudtaget har Dannenbergs verk legat till grund för i stort sett all efterföljande forskning.

2.2 HANS-JÖRG KELLNER

Kellner har i sin uppsats tagit upp fler Würzburg-typer än vad Dannenberg gjort i sin katalog, detta beror i första hand på det faktum att det gjorts ytterligare fynd och myntbestämningar sedan publiceringen av Dannenbergs verk. Kellner tar också upp ett stort antal varianter av de olika mynttyperna.

Mynttyperna och deras varianter är numrerade i kronologisk ordning. Kellner har också i möjligaste mån angivit en trolig präglingsperiod för alla mynttyper och varianter. Därtill kommer beskrivningar av mynten och deras inskrifterna samt fotografier av mynten.

2.3 SAMMANSTÄLLNING AV DANNENBERGS OCH KELLNERS RESULTAT

Nedan följer en sammanställning av Dannenbergs och Kellners typindelning och kronologi för myntningen i Würzburg under den aktuella perioden, längst till vänster visas mynttypens/variantens nummer enligt Kellners system. Därpå följer Kellners datering för den aktuella mynttypens/variantens präglingsperiod. Sedan följer det Dbg nummer som är aktuellt, om Dbg ej har angivits av Kellner har jag själv lagt till ett sådant där jag ansett det möjligt. Direkt till höger om Dbg anges om det är en variant (v), där anges också om myntet är en halvpenning (hp), förutsatt att detta inte framgår automatiskt av Dbg. På motsvarande sätt anges om det rör sig om en "hel penning" (p), förutsatt naturligtvis att detta inte framgår av Dbg. Därefter följer namnet på aktuell myntherre (om denne är känd) och till sist myntherrens regeringsperiod.

<i>Kellner</i>	<i>Präglingsperiod</i>	<i>Dbg</i>	<i>Myntherre</i>	<i>Regeringsperiod</i>
3	900-talets mitt	--p	K/Kg Otto I	936-962-973
4	973-983	854	K Otto II	973-983
5	973-983	854v	K Otto II	973-983
6	983-996	855	Kg Otto III	983-996
7	983-996	855v	Kg Otto III	983-996
8	Dito			
9	Dito			
10	Dito			
11	983-996	855hp	Kg Otto III	983-996
12	996-1002	856	K Otto III	996-1002
13	996-1002	856v	K Otto III	996-1002
14	Dito			
15	Dito			
16	Dito			
17	Dito			
18	Dito			
19	Dito			
20	996-1002?	--p	-----	
21	996-1002	856hp	K Otto III	996-1002
22	Omkring år 1000	--hp	--	--
23	1000-1025	861	--	--

24	1000-1020	861v	--	--
25	1002-1014	--p	Kg/K Heinrich II	1002-1014-1024
26	1002-1024	--p	Kg/K Heinrich II	1002-1014-1024
27	1014-1024	857	K Heinrich II	1014-1024
28	1014-1024	857v	K Heinrich II	1014-1024
29	1020-1034	859	--	--
30	1020-1034	859v	--	--
31	Dito			
32	Dito			
33	Dito			
34	Dito			
35	Dito			
36	Dito			
37	Före år 1030	859v	--	--
38	Omkring år 1030	859v	--	--
39	Efter år 1030?	--p	--	--
40	1020-1030	860	--	--
41	1020-1030	860v	--	--
42	1020-1034?	--hp	--	--
43	1034-1040	864	B Bruno	1034-1045
44	1034-1040	864v	B Bruno	1034-1045
45	Dito			
46	--	864v	B Bruno	1034-1045
47	1034-1040	864v	B Bruno	1034-1045
48	Dito			
49	--	864v	B Bruno	1034-1045
50	1034-1045	865v	B Bruno	1034-1045
51	Dito			
52	1034-1040	864/859	B Bruno	1034-1045
53	1040-1045	863	B Bruno	1034-1045
54	1040-1045	863v	B Bruno	1034-1045
55	Dito			
56	Dito			
57	1045-1060	862	--	--
58	--	862hp	--	--
59	1045-1060	862v	--	--
60	1070-1080	1247	--	--
61	1070-1080	1247	--	--
62	Dito			
63	--	2068	--	--
64	1077-1085?	2144	--	--
65	1056-1065	858	--	--
66	1056-1075	858hp	--	--
67	1077-1084?	698v	--	--
68	1080-1104	2065p	--	--
69	--	p	--	--
70	1080-1104	2065vp	--	--
71	--	2065vp	--	--
72	1080-1104	2065	--	--
73	1085-1088?	1652	--	--

74	Före år 1100	2147	--	--
75	1100-tal	2067	--	--
76	1106-1121	1753	--	--
77	1106-1121	--	--	--
78	1110-1125	1754		--
79	1110-1125	--	--	--
80	1110-1125	--	--	--
81	1110-1125	1279	--	--
82	1110-1125	2170	--	--
83	1106-1125	2171	--	--
84	1110-1125	2066	--	--
85	Före år 1125	2066v	--	--

3 MATERIALPRESENTATION OCH ANALYS

3.1 MYNTNINGEN I WÜRZBURG 980-1104*

Den traditionella tolkningen av myntningen i Würzburg under sent 900-tal fram till biskop Brunos myntning (1034-1045), är att kungen/kejsaren varit myntherre. Såväl Dannenberg som Kellner anser att så är fallet. Denna teori är baserad på det faktum att kungens/kejsarens namn är utsatt på mynten. Författaren argumenterar mot denna teori; det är fullt möjligt att någon tradition att sätta ut sitt eget namn på mynten inte fanns i området vid denna tid. Före ca 990 är det mycket få feodala myntherrar som har sitt eget namn utsatt på mynten, detta trots att det finns flera kända mynträttsförväningar. Man tror att detta kan bero på en indelning av den feodala myntningen i tre stadier av utveckling (Jonsson, manuskript).

I det första stadiet kan man ej se någon skillnad på mynt präglade av kungamakten och mynt präglade av lokala myntherrar.

I det andra stadiet sätts kungens namn ut, men åtföljt av den lokale myntherrens namn eller av ett speciellt kännetecken.

I det tredje stadiet utelämnar man kungens/kejsarens namn helt och hållet, och sätter i stället ut sitt eget.

Denna indelning är naturligtvis inte applicerbar på 100 procent av materialet, men kan ändå sägas vara en mycket god utgångspunkt om man vill anlägga ett kritiskt synsätt vid bestämningen av många tidiga myntherrar.

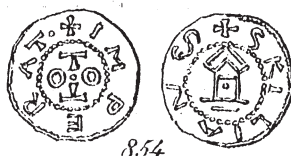
Författaren argumenterar för en genomgående biskoplig myntning i Würzburg under den tid som denna uppsats omfattar (med ett möjligt undantag, se kap. 3.1.7). Ett viktigt argument för att så var fallet har vi i Dbg 867. Denna mynttyp präglades i Bamberg, trots detta bär typen inskriften S KILIANVS, dvs. staden Würzburgs skyddshelgon S:t Kilian. När denna inskrift finns på en mynttyp brukar detta vara en säker indikation på att myntet präglats i Würzburg. Men inskriften på framsidan av Dbg 867 lyder BABIINBERG (Bamberg), d.v.s. myntet är präglat i Bamberg. En möjlig lösning på detta problem sammanhänger med typens t.p.q. som infaller 991, d.v.s. 16 år innan Bamberg blev ett eget biskopsdöme, och vilket biskopsdöme hör då Bamberg till om inte Würzburg. Om nu Bamberg präglade en typ med S:t Kilians namn endast under den tid som biskopen av Würzburg var ansvarig för myntningen (vilket förefaller vara fallet), ligger det nära till hands att anta att även mynt med

*Alla biskopars ämbetsperioder enligt Hauk (1952:992-993).

S:t Kilians namn som präglats i Würzburg har präglats av biskopen. Författaren föreslår därför följande hypotes: inskriften Sanctus Kilianus är en indikation på biskoplig myntning i Würzburg. Observera även den bestickande likheten mellan frånsidorna på de två samtida typerna Dbg 867 samt 855.

3.1.1 Poppo II, biskop 961-983

Dbg 854 är förd till slutet av denna period, en typ som skall ha präglats av Otto II (973-983). Kellner bekräftar Dannenbergs datering (Kellner 1974:124). Mynttypens åtsida domineras av monogrammet i centrum, vilket kan utläsas Otto. Omskriften lyder IMPERAT, vilket sammantaget med det ovan nämnda monogrammet kan utläsas kejsar Otto. Frånsidan har i centrum en liten kyrka, ett bildmotiv som ärvts från den karolingiska tiden (Jonsson muntl. med.).

Frånsidans omskrift lyder S KILIANVS, vilket enligt resonemanget ovan indikerar en biskoplig myntning. Poppo II anges här som myntherre av den anledningen att hans ämbetstid sammanfaller med Otto II:s regeringsperiod.

Relativ samt absolut kronologi

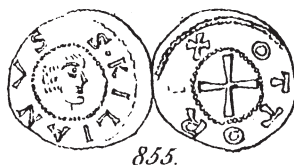
Det finns två kända exemplar av Dbg 854 i svenska fynd. Tidigaste t.p.q. är 991. Att Dbg 854 inte finns i fynd med tidigare t.p.q. beror sannolikt på att mycket få fynd nedlades under 980-talet.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 854 är 973, det år då Otto II kröntes till kejsare. Men med hänsyn till det låga antalet mynt av typen i svenska fynd bör tidigaste präglingsår flyttas fram. Det exakta årtalet är i detta fall svårt att bestämma, men att präglingen skulle ha börjat ca 980 förefaller rimligt. Typen har därefter med stor sannolikhet präglats fram till Otto II:s död 983.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
1	854	991	1003	980-983	2

3.1.2 Hugo, biskop 983-990, Brunward, biskop 990-996

Denna period omfattar Otto III:s tid som konung (983-996), Dbg 855 är förd till denna period. Dbg 855 finns även som halvpenning (Kellner 1974:125), dock ej i det svenska materialet. Typens åtsida pryds av ett manshuvud i profil, och omskriften lyder SKILIANVS,

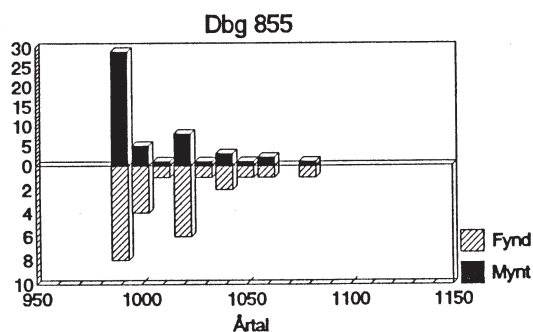
följaktligen bör det vara helgonets huvud som är avbildat. Frånsidan domineras av ett stort

kors och omskriften lyder OTTO REX, dvs. konung Otto.

Relativ samt absolut kronologi

Äldsta t.p.q. för Dbg 855 är 991, alltså samma som för typ 1. Man kan dock sluta sig till att Dbg 855 är den yngre av de två typerna, eftersom Otto II aldrig var konung, utan endast kejsare.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 855 är 983, det år då Otto III utnämndes till konung. Präglingen av Dbg 855 upphör år 996, det år då Otto III besteg kejsartronen. Detta stöds också av t.p.q. vilket kan utläsas ur histogrammet nedan.

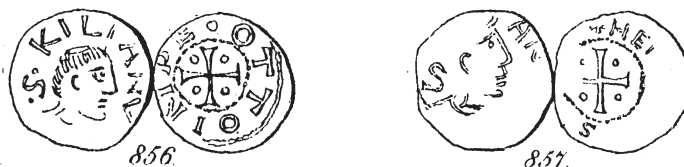
Man kan för Dbg 855 se att ett stort antal mynt nedlagts under 990-talet, varefter importen tycks ha upphört (de allt lägre fyndstaplarna tyder på att allt färre mynt finns i cirkulation, d.v.s. att inga nya mynt tillförs).

Denna datering sammantaget med inskriften S KILIANVS bör enligt resonemanget ovan indikera att biskop Hugo och biskop Brunward var myntherrar under denna period.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
2	855	991	1067	983-996	51
2 hp	-	-	-	-	-

3.1.3 Heinrich I, biskop 996-1018

Till perioden 996-1002 är Dbg 856 förd, Dannenberg anger kejsar Otto III som myntherre. Dbg 856 finns även den som halvpenning (Kellner 1974: 129). Dbg 856 liknar typ 2 med skillnaden att frånsidans omskrift lyder OTTO IMP, dvs. kejsar Otto. Till perioden 1014-1024 för Dannenberg Dbg 857, och anger Heinrich II som myntherre. Åtsidan av Dbg 857

har precis som typ 2 och Dbg 856 ett manshuvud i profil, samt en omskrift som kan utläsas S:t Kilian. Frånsidan har ett kors i centrum samt en omskrift som lyder HEINRICVS I(MP).

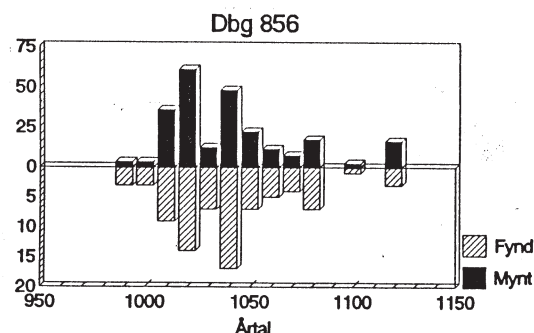
Relativ samt absolut kronologi

Äldsta t.p.q. för Dbg 856 är 996, ett värde som placerar Dbg 856 efter typ 2 kronologiskt. T.p.q. värdet stämmer även väl överens med antagandet att mynttypen börjat präglas i

samband med Otto III:s kröning till kejsare.

Äldsta t.p.q. för Dbg 857 är 1017 vilket i sin tur placerar typen efter Dbg 856.

I histogrammet nedan kan vi se att det verkar ha gjorts få deponeringar innehållande Dbg 856 under 990-talet. Detta har sannolikt sin förklaring i att importen endast pågått under en kortare tid. Vad vi sedan ser under följande decennier är mycket intressant. Det är högst osannolikt att vi skulle kunna se en så stor mängd mynt i materialet (238 ex.) efter en så kort präglingsperiod som kejsarens regeringstid antyder (996-1002). Varför kommer den största importen in så sent? Författarens teori är att Dbg 856 präglats även efter år 1002.

Denna teori har bland annat sitt stöd i det faktum att inga Würzburgtyper med både kung Heinrich II:s namn och titeln konung på har hittats till dags dato.

Om man ej godtar denna teori blir följden en stor lucka mellan år 1002 (kejsar Otto III:s sista regeringsår) och år 1014 (det år Heinrich II kröntes till kejsare). Man måste fundera på om det är rimligt med ett uppehåll i myntningen under en 12-års period. Tidigare arbeten har visat att man i många fall inte får fästa allt för stor vikt vid vad som de facto står på mynten. I Deventer t.ex. fortsatte Konrad II att prägla mynt med Heinrich II:s namn på under sin egen regeringsperiod (Wätz 1992:9). Det är troligt att ett liknande förhållande varit för handen i detta fall.

Kellner har framfört två olika lösningar på detta problem. Som problemlösning alternativ ett har Kellner försökt föra Dbg 861 till denna period (Kellner 1974:130), dock utan att ange myntherre. Dbg 861 kan dock enligt författarens åsikt ej erhålla den datering som Kellner föreslår, då denna datering ej har något stöd i materialet (se vidare kap. 3.1.6).

Kellners andra alternativ för en lösning av problemet är att föra två typer (utan Dbg-nummer) till Würzburg (Kellner 1974:132-133). Kellner föreslår också att de två typerna präglats av kung Heinrich II (1002-1014). Författaren måste dock argumentera mot Kellner även i detta fall, det är i och för sig möjligt att de två typerna präglats av Heinrich II, men om man tar hänsyn till typernas motiv och stil är det mycket svårt att tänka sig att dessa mynt präglats i Würzburg (Jonsson muntl. med.).

Kellner typ 25

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 856 kan sättas till 996, men vilket år kan sättas som sista präglingsår? År 1014 ligger nära till hands, då detta var kejsar Heinrich II:s första regeringsår. Men det är inte fullt så enkelt, en rad faktorer pekar på att sista präglingsår bör sättas cirka tio år efter 1014. En sådan faktor är det höga antalet mynt av typen Dbg 856, 238 ex., och det låga antalet mynt av typen Dbg 857, 7 ex. Myntens antal korrelerar inte med resp.

präglingsperiods omfattning.

En annan faktor som bör tas med i avvägningen är Corcellesfyndet i Schweiz. T.p.q. för fyndet är 1034, och det har en koncentration av mynt präglade på 1020-tal. Corcellesfyndet är unikt av två anledningar; dels innehåller fyndet en mängd mynt från ett stort antal myntorter (se fig. B), dels är dessa mynt präglade under en mycket begränsad tidsperiod. Kronologin för fyndet indikerar en kvantitativ topp på 1020-talet, men en traditionell kronologi för Würzburg ger en helt avvikande bild från det i övrigt enhetliga materialet. Om man däremot antar att präglingen av Dbg 856 fortsatt ca 10 år efter 1014, blir bilden en helt annan, även Würzburgs material överensstämmer då med kronologin från övriga myntorter i detta fynd. Histogrammet ovan för Dbg 856 indikerar också en kvantitativ topp på 1020-tal, vilket stöder detta antagande.

Tidigaste t.p.q. för Dbg 857 är 1018, ett värde som torde omöjliggöra ovanstående resonemang. Dock är nästföljande t.p.q. värde 1023 och det därefter 1026, det normala när en ny typ dyker upp i materialet är att den kommer in "plötsligt", och sedan följer t.p.q. värdena slag i slag. När vi som i detta fall har ett första värde som ligger fem år före nästföljande finns det anledning att studera det aktuella värdet närmare. Mycket riktigt visar en närmare studie av de engelska mynt på vilka aktuellt t.p.q. värde är baserat, att detta värde lika gärna kan sättas till 1023, då de engelska mynten bara tidsbestämmer en period (i detta fall 1017-1023). Baserat på detta resonemang kan sista präglingsår för Dbg 856 rimligtvis sättas till ca 1023.

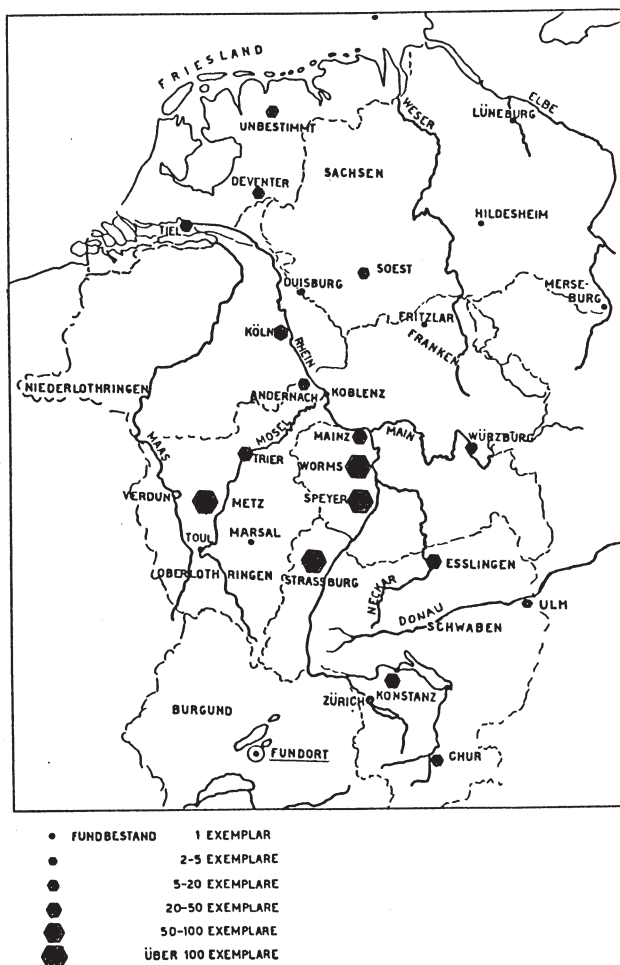

Fig. B. Antalet ex. från olika myntorter i Corcellesfyndet (Cahn 1969, s. 202).

Första möjliga präglingsår för Dbg 857 kan följaktligen sättas till 1023. Sista präglingsår bör med hänsyn till det låga antalet mynt inte sättas längre fram än 1024 (Heinrich II:s dödsår).

Vad gäller halvpenningen av Dbg 856 måste präglingsperioden vara indentisk med den för Dbg 856.

Med hänsyn till att Dbg 857 endast präglats under nästföljande myntherre (Meinhard) finns typen medtagen i den kronologiska uppställningen för nämnda myntherres myntning (se kap. 3.1.4.).

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
3	856	996	1121	996-1023	238
3 hp	-	-	-	996-1023	-

3.1.4 Meinhard, biskop 1019-1034

Denne biskop präglade typ 3 och övergick sedan till att prägla typ 4 (se ovan). Denna prägling avbröts efter en kortare tid, en anledning till detta kan ha varit att kejsar Heinrich II dog. Typen som Meinhard präglade efter typ 4 var sannolikt Dbg 859, denna typ är intressant då det kan sägas utgöra ett mellanstadium mellan det andra och det tredje stadiet i förändringen av den feodala myntningen. Myntherren har utelämnat kungen/kejsarens namn, men inte skrivit ut sitt eget.

Ett annat intressant faktum med hänsyn till den av författaren ovan föreslagna biskopliga myntningen i Würzburg, är enskriftlig bekräftelse, d.v.s. förnyelse, från år 1030, på förläningen av mynträtten till biskopen av Würzburg. Det är med andra ord klart att biskopen erhållit mynträtten vid en tidpunkt före 1030.

I centrum på myntets åtsida finns S:t Kilians huvud avbildat i profil, omskriften lyder SCS KIL IANVS. Frånsidan har en liten kyrkobyggnad i centrum samt en omskrift som lyder VVIRZEBVRC (Würzburg). Typen finns även som halvpenning (Dbg 860), samt i ett antal varianter.

Relativ samt absolut kronologi

Äldsta t.p.q. värde för Dbg 859 är 1017. Detta tidiga värde (nästföljande är 1025) kan dock flyttas fram på samma premisser som angivits ovan. Detta värde placerar således Dbg 859 kronologiskt sett efter typ 4.

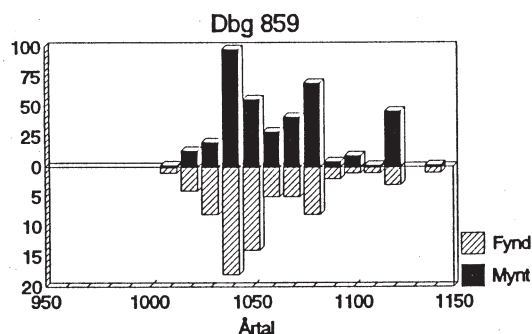
Äldsta t.p.q. värde för Dbg 860 är 1027, vilket indikerar att halvpenningen präglats samtidigt med penningen.

Fyndstaplarna i histogrammet nedan visar att importen först syns i materialet på 1020-talet. för att sedan öka under 1030-tal, nå sitt maximum under 1040-tal och sedan upphöra. De allt lägre fyndstaplarna tyder på att allt färre mynt finns i cirkulation, dvs. att inga nya mynt tillförs.

Detta torde indikera att typen är ny på 1020-talet. Att Dbg 859 är den typ som avlöser typ 3 (efter den korta präglingen av typ 4) förefaller därför sannolikt.

Präglingsperioden för Dbg 859 har tidigare bestämts till 1020-1034 (Kellner 1974:134),

samt för Dbg 860 till 1020-1030 (Kellner 1974:140). Men med hänsyn till den av författaren ovan föreslagna kronologin kan dessa värden korrigeras något. Författaren kan ej heller hålla med om att präglingen av halvpenningen skall ha avbrutits tidigare, då detta ej har stöd i t.p.q. Det har hittats färre halvpenningar än penningar av Dbg 859, men detta beror sannolikt inte på att Dbg 860 präglats under kortare tid, utan att typen präglats i mindre omfattning.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 859 kan sättas till 1024, med stöd av t.p.q. samt föregående mynttyps slutår. Sista möjliga präglingsår kan sättas till 1034, det år Bruno övertar biskopsämbetet i Würzburg. Präglingsperioden för Dbg 860 bör omfatta samma tidsrymd.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
4	857	1018	1053	1023-1024	7
5	859	1017	1143	1024-1034	393
5 hp	860	1027	1120	1024-1034	7

3.1.5 Bruno, biskop 1034-1045

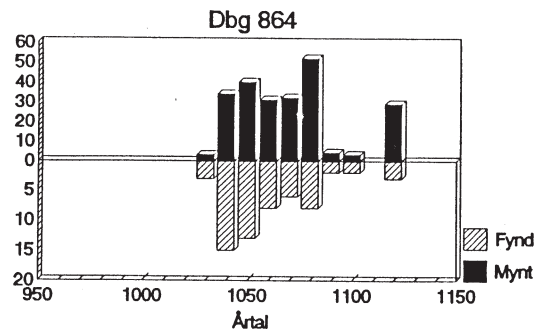
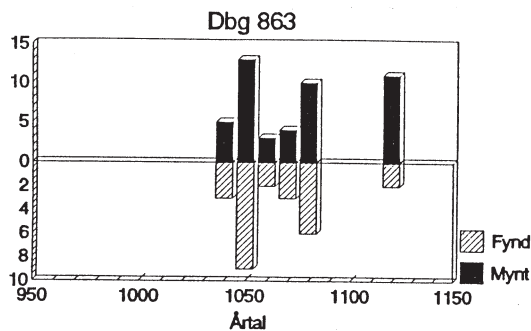
Till denne myntherre för Dannenberg Dbg 863, 864 samt 865. Dbg 865 är dock en halvpenning av Dbg 864 och utgör därför inte en egen typ.

Denna period är mycket intressant då den markerar övergången till det tredje stadiet i den feodala mynningens förändring. I detta stadium sätter myntherren ut sitt eget namn på mynten och markerar därmed ett definitivt frigörande från det kungliga inflytandet.

Åtsidan av Dbg 863 avviker i motivhänseende ej från ovan diskuterade typer, motivet utgöres av helgonets huvud i profil, med en omskrift som lyder SCS KIL_IANVS, dvs. S:t Kilian. Frånsidan har ett kors i centrum och omskriften lyder BRVNO EPCS, dvs. biskop Bruno.

Dbg 864 har en åtsida som avviker från tidigare diskuterade typer, men som i viss mån kan sägas anknyta till Dbg 854; i centrum finns ett monogram som kan utläsas Bruno. Omskriften lyder SCS KIL_IANVS, dvs. S:t Kilian. Frånsidan har en kyrka i centrum som i förhållande till den enkla kyrkobyggnaden på Dbg 859 är tämligen pampig. Omskriften lyder VVIRCEBVRG, dvs. Würzburg.

Relativ samt absolut kronologi

Tidigaste t.p.q. för Dbg 863 är 1047. Detta årtal placerar typen efter Dbg 864 som har 1034 som tidigaste t.p.q., vilket i sin tur placerar Dbg 864 efter typ 5. Detta bekräftar Kellners inbördes datering av de tre typerna (1974:142,150). Dbg 865 finns bara i två exemplar i svenska fynd, dessutom med ett så sent t.p.q. att en exakt datering inte är möjlig. Kellner anser att Dbg 856 präglats under hela Brunos ämbetsperiod, d.v.s. 1034-1045.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 864 är 1034. Med hänsyn till det stora antalet mynt av typen Dbg 864, särskilt i förhållande till Dbg 863, är det sannolikt att Dbg 864 är den av de två typerna som präglats längst tid. Histogrammen ovan visar att Dbg 863 syns i importen först på 1040-talet (äldsta t.p.q. 1047) och då i en mycket ringa omfattning. Dbg 864 däremot syns i importen redan under 1030-tal, och har en markant uppgång under 1040-talet. Med hänsyn till detta, och den stora skillnaden i myntantal mellan typerna, anser jag att ett troligt slutdatum för präglingen av Dbg 864 är ca 1043. Dbg 863 bör ha präglats under återstoden av Brunos ämbetsperiod.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
6	864	1034	1121	1034-1043	227
6 hp	865	1084	1084	1034-1043	2
7	863	1047	1120	1043-1045	46

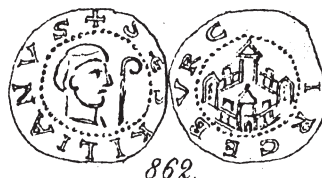
3.1.6 Adalbero, biskop 1045-1085

Denna myntherres första typ (se nedan) visar på en återgång till stadiet före biskop Brunos myntning. Adalbero sätter inte ut sitt eget namn på typen. Adalberos andra typ visar däremot på något helt nytt, han sätter inte ut sitt eget namn, men väl en avbildning av sitt eget ansikte. Mannen på bilden kan knappast var S:t Kilian, eftersom han håller en biskopskräkla framför ansiktet. S:t Kilian var aldrig biskop, därför ligger det nära till hands att anta att manshuvudet på bilden är biskopens eget.

Kellner anser att Dbg 1247, 862 samt en halvpenning av Dbg 862 har präglats under denna tid (Kellner 1974:152ff). Författaren vill med utgångspunkt i diskussionen kring kronologin nedan även föra Dbg 861 till denna period.

Dbg 861 har en åtsida dominerad av helgonets huvud i profil, omskriften lyder: S KILIANVS, dvs. S:t Kilian. Frånsidan av mynttypen har ett stort smalt kors i centrum och omskriften lyder: VVIR(Z)E(B)VRG, dvs. Würzburg.

Dbg 862 skiljer sig vad gäller motiv och stil från ovan diskuterade typer. Som nämnts ovan pryds åtsidans centrum av ett manshuvud i profil med en biskopsstav framför ansiktet. Omskriften är dock typisk: SCS KILIANVS. Frånsidans motiv skiljer klart ut mynttypen från tidigare typer, en borg, eller en stadsmur med tre torn och ett fjärde högre torn - kanske ett kyrktorn. Omskriften lyder (VV)IRCEBVRG.

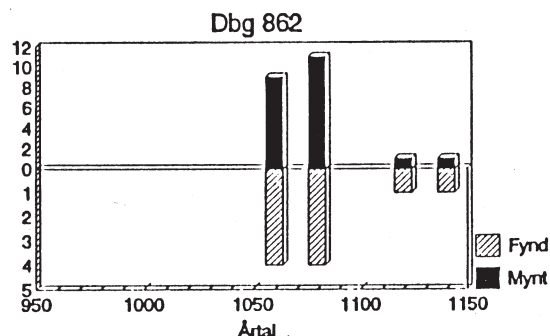
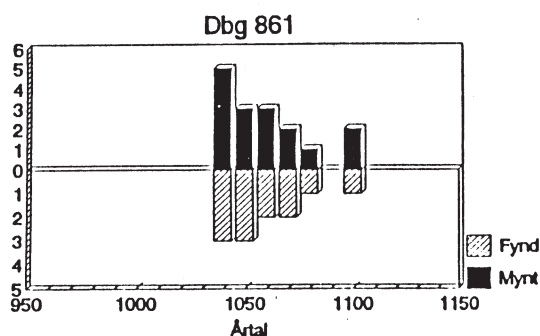

Relativ samt absolut kronologi

Dbg 861 har tidigare t.p.q. än Dbg 862 (1046 resp. 1056) vilket gör Dbg 861 till den äldre av de två typerna, det placerar också Dbg 861 efter typ 7 i tid. Antagandet att Dbg 861 är äldre än Dbg 862 förstärks också av typernas stil och motiv, där den yngre bryter med tidigare tradition.

Inte ett enda exemplar av halvpenningen av Dbg 862 har hittats i svenska fynd, varför ett t.p.q. värde ej finns tillgängligt.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 861 kan sättas till 1045, biskop Brunos sista regeringsår, vilket även bekräftas av t.p.q. Kellner har tidigare daterat präglingsperioden för Dbg 861 till 1000-1025. Detta antagande har dock inget som helst stöd i det arkeologiska materialet där tvärtom allt pekar på en betydligt senare datering.

Det är ytterst osannolikt att typen inte skulle ha dykt upp i fynd med tidigare t.p.q. om den varit präglad så tidigt som Kellner föreslår. Anledningen till Kellners tidiga datering kan vara att han låtit lura sig av typens stil och motiv, vilka antyder en tidigare datering.

Som man kan se i histogrammet ovan avtar deponeringsfrekvensen för Dbg 861 under 1050-talet, inga nya mynt förs således in i landet varför präglingen kan antas ha upphört. Författaren anser det vara rimligt att typen upphört redan under mitten av 1050-talet varför 1055 kan antas vara ett sannolikt sista präglingsår.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 862 blir följaktligen 1055, präglingen av mynttypen kan antas fortsätta fram till dess att Adalbero avsätts 1085, då det vid den tidpunkten finns indikationer på myntningen av en ny typ (se vidare kap. 3.1.7).

Vad gäller dateringen av halvpenningen Dbg 862 måste den bli densamma som för Dbg 862.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
8	861	1046	1120	1045-1055	16
9	862	1056	1143	1055-1085	24
9 hp	-	-	-	1055-1085	-

3.1.7 Meinhard II, biskop 1085-1088, Eginhard, biskop 1088-1105

Detta är ett mycket intressant skede i Würzburgs myntningshistoria, här kan sägas ske ett slags återgång till stadiet mellan det andra och det tredje i förändringen av den feodala

myntningen. Om man studerar avbildningen av Dbg 858 nedan kan man se hur konungens namn åter har satts ut på myntet. Förklaringen till detta kan vara den makt- och prestigestrid som rasade i Würzburg. Adalbero vägrade böja sig för kung Heinrich IV varför han avsattes och ersattes med konungens handgångne man, biskop Meinhard II (Hauk 1952:839ff).

Kellner anser att Heinrich IV präglade Dbg 858 (Kellner 1974:155), men författaren anser att det är troligare att biskopen i Würzburg (Meinhard II) var den som präglade typen. Dbg 858 är snarlik typ 9, med den viktiga skillnaden att konungens namn har satts ut. Det kan finnas flera orsaker till detta, nära till hands ligger antagandet att Meinhard II önskade visa sin trohet och tacksamhet gentemot sin konung. En annan möjlighet kan ha varit att konungens namn sattes ut på mynten för att kungamaktens lokala maktposition skulle stärkas.

Dannenbergs vill föra Dbg 858 till Heinrich III:s kungatid, men mynttypens motiv och t.p.q. gör den teorin mycket osannolik. Denna typ finns även som hp (Kellner 1974, nr 66).

En variant av Dbg 698, med kunganamnet Heinrich tas upp av Kellner (Kellner 1976, nr 67). Myntets åtsida visar kungens framåtvända bröstbild, frånsidan visar biskopen med kräkla och omskriften lyder SCS KILIANVS. Det finns endast ett exemplar av typen i svenska fynd.

En annan typ som med stor sannolikhet har präglats under denna period är Dbg 2065, typen finns både som penning och halvpenning, samt som variant: Dbg 1247.

Dbg 1247 har av Kellner daterats till 1070-1080 (Kellner 1974:153), men t.p.q. (1084) indikerar en senare präglingsperiod, författaren finner det sannolikt, med hänsyn till nedanstående kronologi, att typen präglats av Meinhard II. Dbg 2065 daterar Kellner till 1080-1104 (Kellner 1974:158), vilket författaren delvis instämmer i (se nedan).

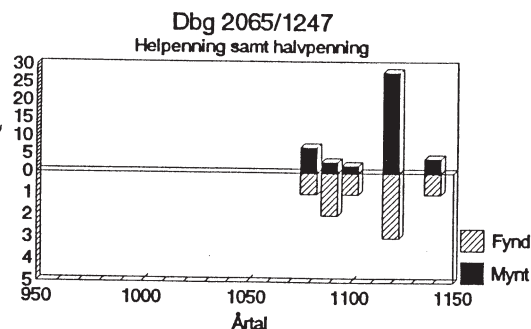
Dbg 1247 samt 2065 är så kallade *Dextera Domini* mynt, och de markerar införandet av en ny motivtyp. På åtsidan har de en hand med lillfinger och ringfinger vinklade inåt handflatan, d.v.s. en välsignande gest (Jonsson muntl. med.). På Dbg 1247 bildar lillfinger och ringfinger ett kors tillsammans med de övriga fingrarna. Namnet *Dextera Domini* kommer sig av omskriften på åtsidan av Dbg 1247, vilken tolkats som *Dextera Domini* (Herrens hand), även en tolkning av texten till *Dextera Dei* (Guds hand) har gjorts, innebörden blir dock densamma. På frånsidan finns ett monogram som innehåller bokstäverna P (eller D - en tolkningsfråga), H, C (på Dbg 1247 är C ersatt av E) och längst ner X. Monogrammet har tolkats som *EginHarDus duX* (Kellner 1974:119), vilket ungefär betyder Eginhard vägvisare/ledare. Författaren anser dock att denna tolkning är tämligen långsökt och någon annan sannolik tolkning av monogrammet står ej att finna, utan det förblir ett mysterium.

Relativ och absolut kronologi

T.p.q. för Dbg 858 är 1084, vilket med hänsyn till den rimliga deviationen för t.p.q. övensstämmer med författarens teori ovan. Enligt samma teori kan vi placera Dbg 858 före Dbg 1247 samt 2065 i tiden. Dbg 858 uppvisar också en slående likhet med typ 9. Tidigaste möjliga präglingsår för Dbg 858 är enligt resonemanget ovan år 1085.

För Dbg 698 var. finns bara ett t.p.q. (1102), men med tanke på att den också har Heinrich IV:s namn bör den ha präglats i nära anslutning till Dbg 858. Sista möjliga präglingsår kan rimligtvis sättas till Meinhards sista ämbetsår 1088, varför Dbg 858 kan ha slutat präglas kort

tid dessförinnan, d.v.s. ca 1087.

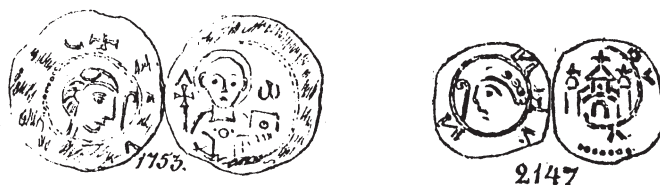
Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 1247/2065 blir enligt ovan angivna premisser 1088, vilket korrelerar med t.p.q. för typen (1084). Sista präglingsår för typen kan sannolikt sättas till 1105 (biskop Eginhards sista ämbetsår). Som stöd för detta antagande hänvisar författaren till Fuldafyndet i Tyskland (Menadier 1900:103-198). Ett fynd som geografiskt omfattar området kring Würzburg, och tidsmässigt är begränsat till denna period. Alla säkra dateringar det har varit möjligt att göra på Fuldafyndets material indikerar att mynten som ingår har präglats mellan ca 1080 och 1114. Då den Würzburgtyp som dominerar är Dbg 1247/2065, är det mycket sannolikt att den datering som är relevant för typer från andra närliggande orter även kan appliceras på materialet från Würzburg.

Sista präglingsår för Dbg 1247/2065 kan därför med stor sannolikhet sättas till biskop Eginhards sista ämbetsår, 1105.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
10	858	1084	1120	1085-1087	6
10 hp	-	1101	1101	1085-1087	1
11	698 v	1102	1102	1087-1088	1
12	-	1090	1143	1088-1105	9
12 hp 2065/1247		1084	1143	1088-1105	38

3.1.8. Erlung, biskop 1105-1121

En typ som förts till Würzburg och som författaren anser har präglats under denna period är Dbg 2147. På åtsidan återfinns biskopens ansikte avbildat i vänster profil med kräkla, omskriften medger ingen meningsfull tolkning. Frånsidan domineras av en byggnad med tre liljekrönta torn, omskriften lyder med stor sannolikhet VVIRCEBVRC.

Relativ samt absolut kronologi

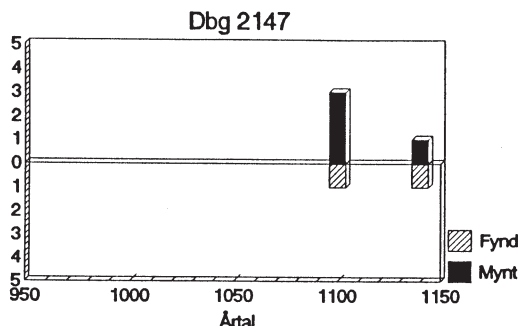
Dbg 2147 har av Kellner daterats till före 1100, typen kan dock med hänsyn till dateringarna av Mannegårdefyndet (t.p.q. 1102) samt Fuldafyndet (t.p.q. 1114) med minst lika stor sannolikhet dateras till tidigt 1100-tal. Författaren har här valt att, med hänsyn till den stora typrikedomen under Eginhard 1088-1105, föra typen till början av Erlungs ämbetsperiod.

En absolut datering av präglingsperioden för typen är p.g.a. otillräckliga data inte möjlig.

sannolikhet dateras till tidigt 1100-tal. Författaren har här valt att, med hänsyn till den stora typrikedomen under Eginhard 1088-1105, föra typen till början av Erlungs ämbetsperiod.

Dbg 1753 förekommer i flera tyska fynd, varav det tidigaste har t.p.q. 1112 (Langenselbold, Hatz 1974:133, nr 143), vilket kronologiskt placerar typen efter Dbg 1247.

En absolut datering av präglingstiden för typerna är svår att ge och måste bli hypotetisk. Ett förslag ges nedan.

<i>Typ</i>	<i>Dbg</i>	<i>Äldsta t.p.q.</i>	<i>Yngsta t.p.q.</i>	<i>Präglingsperiod</i>	<i>Antal</i>
13	2147	1102	1143	1105-1110	4
14	1753	1112	1120	1110-1121	-

3.2 MYNTNINGEN I BAMBERG 987-1102*

År 1007 blev Bamberg ett eget biskopsdöme, och Eberhard utnämndes till biskop. Innan dess hade Bamberg tillhört Würzburgs biskopsdöme, och biskopen av Würzburg hade varit myntherre för såväl Würzburg som Bamberg. Denna omständighet blir mycket tydlig om man studerar den tidigaste Bambergtypen i materialet (Dbg 867). Som nämnts ovan under Würzburg bär denna typ inskriptionen S KILIANVS. Typens frånsida har även en slående likhet med frånsidan på den samtida typ 2 i Würzburg.

Inga Bambergtyper har kunnat föras till tidigt 1000-tal, men detta är inget unikt eller ovanligt. Det är normalt med denna typ av "luckor" i myntningen för mindre myntorter.

Den typ som nämns ovan har t.p.q. 991, och typen har endast hittats i ett exemplar i Sverige. De närmast därefter följande typerna (Dbg 654 samt Dbg 1653) har t.p.q. 1047. En relativt stor "lucka" omfattande ett halvt sekel.

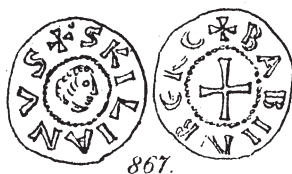
Från mitten av 1000-talet förefaller det dock finnas en kontinuitet i myntningen fram till mitten av 1070-talet. Detta intryck förstärks av ett antal bevarade dokument; från år 1039 en bekräftelse på Bambergs mynträtt, från år 1057 en mynträttsförläning till Herbruch (en ort inom Bambergs biskopsdöme), från år 1060 en motsvarande förläning till orten Villach och slutligen år 1062 ett "återställande" av myntningsrätten till domkapitlet i Bamberg (Kluge 1991:103-104). Man kan fråga sig vad det sista dokumentet betyder. Har domkapitlet haft mynträtt parallellt med biskopen, men inte utövat densamma? Det förefaller vara fallet då inga typer kan föras till Bambergs domkapitel.

Efter mitten av 1070-talet förefaller det åter finnas en "lucka". T.p.q. för nästföljande typ i materialet är 1090, denna period diskuteras i kapitel 3.2.3.

* Biskoparnas ämbetsperioder enligt Hauk (1952:983-984).

3.2.1. Hugo, biskop (av Würzburg) 983-990

Denne Hugo tas upp som myntherre här då t.p.q. för Dbg 867 indikerar att typen präglats någon gång under denna biskops ämbetsperiod.

Typens åtsida pryds av relativt litet S:t Kilianhuvud i profil, omskriften lyder S KILIANVS. Frånsidan har ett kors i centrum samt en omskrift som lyder BABIINBERG.

Relativ samt absolut kronologi.

Tidigaste t.p.q. för Dbg 867 är 991, detta värde placerar typen tidigast av alla Bambergtyper.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 867 kan med tanke på att det endast finns ett mynt av typen i materialet sannolikt inte sättas så tidigt som 983. Särskilt om man tar hänsyn till typ 2, som är samtida men som syns i importen i betydligt större omfattning. Att präglingen börjar runt år 987 förefaller mer sannolikt, tre år är en kort präglingsperiod, vilket skulle kunna vara en förklaring till att typen är så sällsynt.

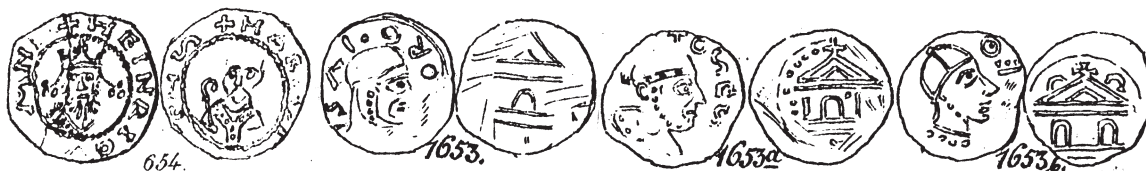
Sista präglingsår kan enligt resonemanget ovan sättas till biskop Hugos sista ämbetsår, 990.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
1	867	991	991	987-990	1

3.2.2 Suitger, biskop 1040-1047, Hartwich, biskop 1047-1053, Adalbero, biskop 1053-1057, Gunther, biskop 1057-1065, Hermann, biskop 1065-1075

Under denna period anser författaren det vara möjligt att två typer präglats i Bamberg, dels den vanligaste (48 ex.) typen Dbg 1653, som tidigare förts till Bamberg. Dels en typ som endast finns representerad i materialet av två exemplar Dbg 654, även denna typ har nämnts med Bamberg som möjlig präglingsort.

Dbg 1653 finns i tre varianter som tillsammans utgör en typ, åtsidan av Dbg 1653 domineras av ett mansansikte i profil samt en omskrift som lyder GEORGVS, d.v.s. Georg (Bambergs skyddshelgon). Frånsidan av typen har en kyrka i centrum, lik den som finns på frånsidan av Würzburg typ 6. Omskrift saknas.

Dbg 654 är ett gott exempel på stadium två, i förändringen av den feodala myntningen. Åtsidan pryds av ett krönt manshuvud sett framifrån, kejsaren. Omskriften lyder HEINRICV MN. Frånsidans centrum domineras av en bröstbild, i handen håller den avbildade en biskopskräkla. Omskriften lyder HARTVICHS.

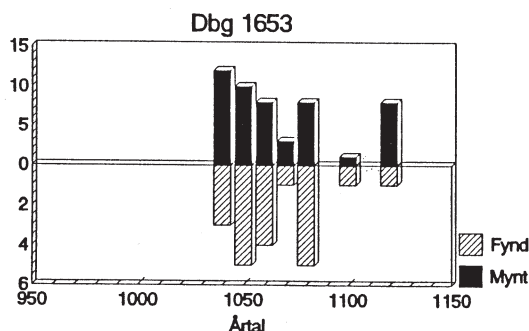
Relativ samt absolut kronologi

Dbg 1653 har tidigaste t.p.q. 1047, tidigaste t.p.q. för Dbg 654 är 1047, dessa värden innebär, förutsatt att Dbg 654 verkligen kan föras till Bamberg, att man kan anta att en samtidig präglings av de två typerna pågått under en period.

Att Dbg 654 de facto präglats i Bamberg förefaller sannolikt, då t.p.q. indikerar att den Hartwich som avses på myntet, är biskop Hartwich av Bamberg. Författaren kan dock inte motivera varför Hartwich präglar en egen typ. Typen komplicerar kronologin: antingen präglas typen parallellt med Dbg 1653 eller har präglingsperioden avbrytits under en kortare period för att sedan återupptas. Författaren anser inte att någon av de båda förklaringarna är speciellt tilltalande. Det enda återstående alternativet är att typen inte präglats i Bamberg, utan i någon annan ort i Bambergs biskopsdöme för vilken mynträttsförläning erhållits (jfr Herbruch och Villach).

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 1653 kan baserat på ovan nämnda t.p.q. sättas till år 1047. Det finns dock ett fynd, Külsheimfyndet (Hatz 1974:130 nr.64), vilket innehåller Dbg 1653. Detta fynd är daterat till 1034, vilket är det tidigaste år som fyndet kan vara nedlagt. Denna datering är baserad på biskop Brunos tillträdesår, då det finns Würzburgmynt av typ 6 i fyndet. Det finns även Würzburgmynt av typ 7 i fyndet vilket anger att mitten av 1040-talet med lika stor sannolikhet kan vara den tid då fyndet blev deponerat. Men man måste också notera likheten mellan kyrkan på Dbg 1653, och kyrkan på typ 6, som präglas fram till 1043. Att en påverkan av motiven biskopsdömena emellan kan ha skett är ingen orimlig tanke. Det finns ingen anledning att ha en äldre typ som förebild, varför ett första präglingsår måste sättas innan 1043, det kan dock inte sättas så tidigt som 1034. Om Dbg 1653 börjat präglas så tidigt borde typen synas tidigare än 1047 i de svenska fynden, dock är 1040 ett rimligt första präglingsår. År 1040 är även biskop Suitgers tillträdesår.

Histogrammet nedan visar att importen av Dbg 1653 avtar under 1060-talet, ett närmare studium av t.p.q. visar ett hopp på 13 år mellan t.p.q. 1066 och nästföljande värde. Detta förhållande skulle kunna indikera att präglingsperioden upphör. Dock måste man ta hänsyn till att Dbg 1653 är vanlig typ, med detta i åtanke är det på inte vis orimligt att typen präglats fram till biskop Ruperts ämbetsperiod, dvs. fram till år 1075.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 654 kan sättas till Hartwichs första år som biskop; 1047. Författaren anser att det är rimligt att typen präglats fram till hans död 1053.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
2	1653	1047	1120	1040-1075	50
3	654	1047	1120	1047-1053	2

3.2.3. Rupert, biskop 1075-1102

Till denna myntherre har förts Dbg 868, Dbg 1654 samt Dbg 1655. Om typ 3 var ett bra exempel på det andra stadiet så är dessa typer ett bra exempel på det tredje.

På åtsidan av Dbg 868 finns en bröstbild av en man, sedd framifrån. I handen håller han en biskopskräkla. Omskriften lyder RVDBER.IS, dvs. Rupert.

Frånsidans centrum domineras av en katedralliknande kyrkobyggnad. Omskriften lyder S-CA BAB.NBERG, dvs. Bamberg. Tillnamnet S-CA (sannolikt Sancta) är intressant här, betydelsen blir "det heliga Bamberg". Varför har man lagt till "heliga" vid denna tid? Författaren har ej haft möjlighet att studera detta närmare men har ändå ett förslag; kanske kan tillnamnet sättas i samband med den katedralliknande byggnad som syns på typens åtsida. Kanske har en ny kyrkobyggnad uppförts vid denna tid, med vilken mynttypen har ett samband. Detta är dock endast spekulationer, som författaren, som sagt, ej har haft möjlighet att studera närmare inom ramen för denna uppsats.

Dbg 1654 har praktiskt taget taget samma motiv som Dbg 868, stilen är dock något mer robust, biskopen har även en annan frisyr (se fig. nedan). Omskriften är inte heller lika fullständig som på Dbg 868. Åtsidans omskrift lyder ..R., frånsidans omskrift lyder ..ER.. (retrograd).

Motivet på åtsidan av Dbg 1655 skiljer sig från de två andra typerna, då det visar ett manshuvud i profil. Det går ej att avgöra om mannen håller en biskopsstav framför huvudet, vilket skulle indikera att det är biskopen själv på typen. Åtsidans omskrift lyderBERT (retrograd). Frånsidan av typen har en byggnad i centrum, där utförandet avviker från Dbg 868 samt 1654 (se fig. nedan).

Relativ samt absolut kronologi

Tidigaste t.p.q. för Dbg 868 är 1090, vilket med god marginal placerar den efter tidigare behandlade typer. Dbg 1654 har tidigaste t.p.q. 1120 vilket indikerar att typen kan placeras efter Dbg 868, kronologisk sett. Dbg 1655 har t.p.q. 1102 vilket torde placera typen mellan de två ovanstående, dock anser författaren att den avvikande stilen gentemot Dbg 868 och Dbg 1654 indikerar att Dbg 1655 präglats senare än dessa typer.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 868 kan sättas till biskop Ruperts första ämbetsår, 1075. Tidigaste t.p.q. för typen ligger visserligen 15 år senare, men man måste beakta det faktum att det finns mycket få mynt i Würzburgmaterialet vid denna tid. Till detta kommer att Bamberg måste betraktas som en liten myntort med en mer begränsad myntning än Würzburg. Då Dbg 868 är den av Ruperts typer som förekommer i störst omfattning i materialet (sex ex.) får den också längst präglingstid. Sista präglingsår sättes till 1090.

Tidigast möjliga präglingsår för Dbg 1654 blir således 1090. Med hänsyn till att Ruperts sista ämbetsår är 1102, att Dbg 1655 har tidigaste t.p.q. samma år, samt att Dbg 1655 förefaller vara en något vanligare typ än Dbg 1654 (Dbg 1655 förekommer i tre fynd jämfört med ett för Dbg 1654), antar författaren att Dbg 1655 har haft en något längre präglingstid. Sista präglingsår för Dbg 1654 sättes därmed till 1095.

Följdaktligen kan tidigaste präglingsår för Dbg 1655 sättas till 1095, sista präglingsår blir

biskop Ruperts sista ämbetsår (1102).

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
4	868	1090	1120	1075-1090	6
5	1654	1120	1120	1090-1095	2
6	1655	1102	1143	1095-1102	3

3.2.4. Otto, biskop 1102-1139

Hess har beskrivit ett nyligen påträffat tyskt fynd med en typ som han för till slutet av biskop Ottos av Bamberg ämbetsperiod (Hess 1992:72). Till förra delen av hans ämbetsperiod för Hess en likartad typ (Dbg 1795, 1795a). Jämför Würzburg typ 13.

Relativ samt absolut kronologi

Hess har, med utgångspunkt från tyska fynd, föreslagit en relativ kronologi. Förslaget till absolut kronologi nedan bygger på de tyska fynden som Hess redovisar.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
7	1795/a	1114	1143	1102-1125	13
8	-	ca 1130?	-	1125-1139	-

3.3 MYNT SOM TIDIGARE FÖRTS TILL WÜRZBURG/BAMBERG

Nedan följer en sammanställning av ett antal typer som av olika anledningar ej tagits upp i analysen, men som tidigare förts till Würzburg.

Dbg 1650, 1651, 1652 samt 2068 har förts till Würzburg. Dessa fyra typer finns upptagna i katalogen men det har inte bedömts som sannolikt att de präglats i Würzburg.

Dbg 1650 har bestämts till Würzburg med Heinrich II som myntherre. Det finns ett ex. av typen i det svenska materialet, t.p.q. 1055. Det förefaller osannolikt att en typ präglad vid denna tid inte skulle vara representerad med fler ex. i materialet. Det ex. som Dannenberg hänvisar till ska finnas på Würzburgs stadsmuseum, det "svenska" exemplaret av typen finns på Gotlands Fornsal, varför författaren ej haft möjlighet att studera myntet. En möjlighet är att myntet efterpräglats i ett annat område.

Dbg 1651 är av Dannenberg förd till Konrad II (1024-1027), Dannenberg skriver dock att denna bestämning är osäker. Kellner däremot menar att typen måste ha en betydligt senare datering (Kellner 1974:113). Det finns ett exemplar av typen i det svenska materialet, t.p.q. 1084. Detta värde överensstämmer heller inte med antagandet att det är Konrad II:s namn på typen. Fynddateringarna talar för en präglingsperiod ca 1080. Tolkningen att omskriften anger Konrads namn måste betraktas som felaktig och typen behöver studeras närmare för en korrekt bestämning.

Dannenberg har angivit två möjliga myntherrar för Dbg 1652, dels biskop Meinhard I (1018-1034) dels biskop Meinhard II (1085-1088). Myntet finns endast i ett exemplar i det

svenska materialet, t.p.q. 1143. Detta värde ger ingen hjälp vid dateringen av typen. Det finns inget på typen som indikerar att Würzburg är myntort, men det kan inte uteslutas att typen ändå är präglad i Würzburg.

Dbg 2068 har förts till Würzburg, myntherre är okänd, Dannenberg föreslår Meinhard II eller Eginhard. Sista delen av omskriften på frånsidan lyder EBVR, det är inte osannolikt att detta utgör en del av namnet Würzburg. Det finns ett exemplar av typen i det svenska materialet, t.p.q. 1120. Detta värde kan, förutsatt att typen verkligen är präglad i Würzburg, datera typen till tidigt 1100-tal.

Kellner tar upp ett antal typer som han för till Würzburg, av dessa har de flesta nämnts i analysen. Det finns dock flera typer som ej faller inom ramen för den kronologi som upprättats.

Kellner 1974, 1-3. Nr 1 och 2 är av Kellner daterade till 899-911. Nr 3 är daterad till "mitten av 900-talet"

Kellner 1

Kellner 2

Kellner 3

Kellner 1974, 22. Förekommer ej i det svenska materialet. Tas upp i sammanställningen kap.2.3.

Kellner 1974, 39. Förekommer ej i det svenska materialet. Är sannolikt inte präglad i Würzburg (Jonsson munt. med.).

Kellner 22

Kellner 39

Kellner 1974, 64, 75, 77. Förekommer ej i det svenska materialet. Tas upp i sammanställningen kap.2.3.

Kellner 64

Kellner 75

Kellner 77

Kellner 1974, 78-80. Förekommer ej i det svenska materialet. Tas upp i sammanställningen kap.2.3

Kellner 78

Kellner 79

Kellner 80

Kellner 1974, 81. Förekommer med ett ex. i det svenska materialet, t.p.q. 1107. Tas upp i sammanställningen kap.2.3.

Kellner 1974, 82, 83. Förekommer ej i det svenska materialet. Tas upp i sammanställningen kap.2.3.

Kellner 81

Kellner 82

Kellner 83

Kellner 1974, 84-85. Nr. 84 förekommer med ett ex. i det svenska materialet, t.p.q. 1143. Båda tas upp i sammanställningen kap.2.3.

Kellner 84

Kellner 85

Salmo (1948:306) tar bla. upp två typer som han anser kan föras till Bamberg. De förekommer ej i det svenska materialet. Salmo skriver att det rör sig om biskopliga mynt, men ger ingen myntherre.

73:4

73:3

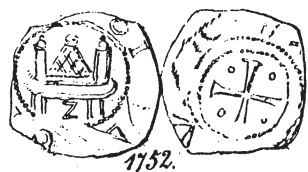
I Kulsheimfyndet, daterat till 1034 (Hatz 1974:130, nr 64), finns ett mynt som på vaga grunder förts till Bamberg. Författaren anser att denna bestämning av myntort, med hänsyn till myntets utseende, är osannolik.

37

I Fuldafyndet, daterat till 1114 (Hatz 1974:133, nr 144), finns sju mynt av typen Dbg 1752 medtagna. Dessa har man fört till Bamberg, men man har dock angivit att det är en osäker bestämning.

4 KONTAKTER

Om man vill studera hur kontakterna utvecklats måste man ha klart avgränsade tidsperioder. Detta är essentiellt då man vill jämföra första präglingår för en typ, med äldsta t.p.q, för att därigenom avgöra hur lång tid det tar innan en typ syns i det svenska materialet.

Författaren utgår från ämbetsperioderna för respektive myntherre, samt från den ovan antagna kronologin för Würzburgs typer.

Man kan inledningsvis konstatera att importen av Würzburgmynt förefaller följa samma mönster som det tyska materialet i stort (se fig. C nedan).

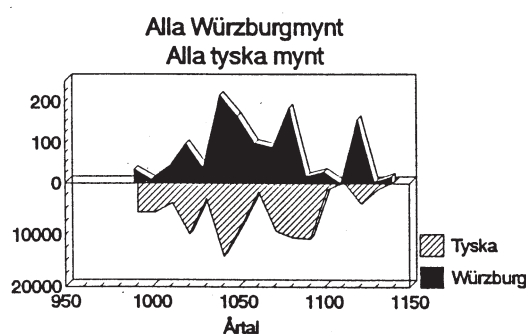

Fig. C. Nedläggningsfrekvens för samtliga tyska resp. Würzburgmynt baserat på t.p.q. för de svenska fynden.

961-983

Typ 1 präglades mellan 980 och 983, en relativt kort period. Typen finns endast i två exemplar i det svenska materialet. Tidigaste t.p.q. är 991. Även om hänsyn tas till den korta präglingperioden indikerar t.p.q. att kontakterna under 980-talet, då typen präglades, var dåliga.

983-996

Typ 2 präglades mellan 983 och 996, det finns 51 ex. av typen i det svenska materialet. Då tidigaste t.p.q. för typ 2 är 991, bekräftas att kontakterna mellan Würzburg och Sverige varit dåliga under 980-talet.

Då präglingen sannolikt inte varit konstant utan fluktuerat under präglingperioden, är det inte möjligt att avgöra under vilka år präglingen kan ha varit mer omfattande. Därför är det svårt att avgöra om kontakterna förbättrats under 990-talet. Men då det finns 51 tillgängliga ex. av typen och över hälften av dessa har t.p.q. under tidigt 990-tal, är det rimligt att även de mynt som präglats under 990-talet kommit till Sverige med en avsevärd

fördröjning. Följdaktligen måste kontakterna under 990-talet bedömas som fortsatt dåliga.

996-1018

Typ 3 präglades mellan 996 och 1023. Det finns 238 ex. av typen i det svenska materialet. Tidigaste t.p.q. för typen är 996, vilket indikerar en vändpunkt, då även första präglingsår för typ 3 är 996. Kontakterna bör ha varit goda.

1019-1034

Under ca ett års tid från och med 1023, präglas typ 4. Typen är i det svenska materialet representerad med sju ex. Tidigaste t.p.q. för typen är 1018, men analysen ovan visar att 1023 är lika sannolikt som tidigaste t.p.q. Om så är fallet indikerar detta en fortsatt god kontakt.

Typ 5 präglas mellan 1024 och 1034. Detta är den största Würzburgtypen i det svenska materialet med 394 ex (inkl. hp. 403 ex.). Tidigaste t.p.q. för typen kan enligt analysen ovan sättas till 1025, vilket tyder på fortsatt goda kontakter.

1034-1045

Typ 6 präglades mellan 1034 och 1043. Det är den tredje största typen i materialet med 227 ex. (inkl. hp. 229 ex.). Tidigaste t.p.q. för typen är 1034, t.p.q. bygger i detta fall på typens tidigaste präglingsår. Nästföljande t.p.q. värde är 1035, detta värde är ej sammanbundet med typ 6, varför det är relevant. Med t.p.q. 1035 är det rimligt att kontakterna kan bedömas som fortsatt goda.

Typ 7 präglades mellan 1043 och 1045. Typen är representerad med 46 exemplar i det svenska materialet. Tidigaste t.p.q. för typen är 1047, vilket torde indikera något försämrade kontakter, detta förhållande korrelerar dock inte med efterföljande period, varför orsaken till det något sena t.p.q. värdet sannolikt ej utgörs av försämrade kontakter.

1045-1085

Typ 8 präglades mellan 1045 och 1055. Det finns 16 exemplar av typen i det svenska materialet. Tidigaste t.p.q. för typen är 1046. T.p.q. tyder på fortsatt goda kontakter, men det låga myntantalet indikerar att importen avtagit. Författaren antar att kontakterna bibehållits, men att de ej är lika omfattande som tidigare.

Typ 9 präglades mellan 1055 och 1085. Det finns 24 exemplar av typen i det svenska materialet. Tidigaste t.p.q. för typen är 1056. I början av perioden 1055-1085 förefaller kontakterna ha varit av samma art som under perioden 1045-1055. Men mot slutet av perioden tycks importen avta i högre grad. Det finns inga t.p.q. värden under hela 1070-talet. Den starkt avtagande importen kan indikera försämrade kontakter mellan Würzburg och Sverige, dock visar efterföljande period att de nya typerna kommer in snabbt i det svenska materialet (se nedan).

1085-1105-1121

Typ 10 präglades mellan 1085 och 1087. Det finns endast fyra exemplar av typen i det svenska materialet. Tidigaste t.p.q. för typen är 1084. Detta bör betyda att även om importen inte förefaller ha varit omfattande så har kontakter på någon nivå bibehållits.

Typ 12 präglades mellan 1088 och 1104. Med halvpenningarna inräknade finns det 47 ex. av typen i det svenska materialet. Tidigaste t.p.q. för typen är 1084 (typ 11hp), men majoriteten av mynten har t.p.q. 1120. Detta kan indikera att kontakterna under de första åren av perioden varit goda, men att de sedan försämrats i hög grad. Detta kan relateras till Deventer, där kontakterna avtar under motsvarande period (Wätz 1992:22).

5 RESULTAT

Katalogen omfattar sammanlagt 1208 ex. (inkl. osäkra typer) varav 1149 ingår i analysen. Av dessa är 1072präglade i Würzburg och 77 i Bamberg.

De tre frågor som ställdes inledningsvis kan med utgångspunkt i analysen besvaras enligt nedan (se även kronologisk typkatalog s. 31-34):

- 1 Är det möjligt att fastställa en relativ kronologi över myntningen i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid?

Svar: Ja, utifrån t.p.q. kunde den inbördes kronologin mellan typerna fastställas med stor sannolikhet, inom den tidsperiod som behandlas i analysen.

- 2 Är det möjligt att fastställa en absolut kronologi över myntningen i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid?

Svar: Ja, till stor del. För Würzburgs del fastölldes en absolut kronologi omfattande perioden 980-1104. Dock bör sägas att kronologin efter 1070-talet har en högre grad av osäkerhet än för perioden dessförinnan. Efter år 1100 finns allför få mynt i materialet för att författaren skall ha någon möjlighet att utsträcka kronologin ytterligare. För Bambergs del var det svårare att fastställa en absolut kronologi för hela perioden, då en period omfattande 50 år, är helt tom på fynd i det svenska materialet. Den kronologi som fastställts anser författaren ändå kan bedömas som relativt sannolik. Men som i fallet med Würzburg ovan är perioden efter 1070-talet mer osäker p.g.a. det låga myntantalet.

- 3 Är det möjligt att utifrån en sammanställning av mynt präglade i Würzburg under sen vikingatid (funna inom Sveriges nuvarande gränser) avgöra hur kontakterna mellan det aktuella tyska området och det område som omfattas av Sveriges nuvarande gränser utvecklats under sen vikingatid?

Svar: Ja, i stor utsträckning. Under 980-talet kan man utifrån materialet se att kontakterna varit dåliga. Likaledes kan man se att en markant förbättring av kontakterna ägt rum under sent 990-tal och tidigt 1000-tal. Dessa kontakter förefaller ha förblivit goda åtminstone fram till och med 1040-talet. Därefter förefaller importen minska kvantitativt, nya mynttyper syns dock i det svenska materialet kort tid efter att de börjat präglas. Av detta drar författaren slutsatsen att någon form av kontakter bibehållits, men i minskad omfattning jämfört med föregående decennier.

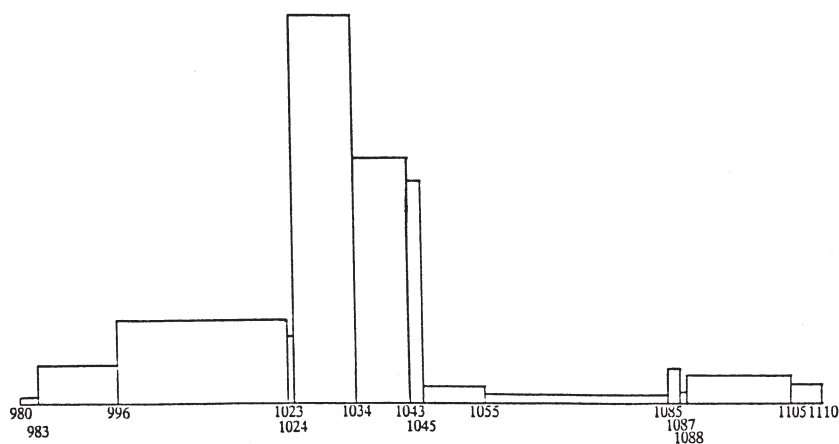

Fig. D. Diagram över den relativa omfattningen för resp. typ av myntningen i Würzburg under sen vikingatid, baserat på det svenska fyndmaterialet.

6 SAMMANFATTNING

Syftet med denna uppsats var för det första att sammanställa en katalog över mynt präglade i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid, funna inom Sveriges nuvarande gränser. För det andra att fastställa en relativ och om möjligt en absolut kronologi för myntningen i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid. För det tredje att se om det är möjligt att med utgångspunkt i materialsammanställningen studera hur kontakterna mellan Würzburg och Sverige utvecklades under sen vikingatid.

Med detta som utgångspunkt kunde följande tre frågeställningar formuleras:

- 1 Är det möjligt att fastställa en relativ kronologi för myntningen i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid?
- 2 Är det möjligt att fastställa en absolut kronologi för myntningen i Würzburg och Bamberg under sen vikingatid?
- 3 Är det möjligt att utifrån en sammanfattning av mynt präglade i Würzburg under sen vikingatid (funna inom Sveriges nuvarande gränser) avgöra hur kontakterna mellan det aktuella tyska området och det område som omfattas av Sveriges nuvarande gränser utvecklats under sen vikingatid?

För att besvara de ovanstående frågorna använde författaren sig av en kvantitativ jämförelse av materialet (som dessförinnan sorterats efter Dbgnr. samt t.p.q. De data som erhöles användes för att ställa upp histogram, utifrån vilka den sannolika präglingperioden för respektive mynttyp kunde uttolkas.

Resultatet av analysen gav ett jakande svar på den första frågeställningen. Den inbördes kronologin mellan de olika typerna kunde fastställas med en hög grad av sannolikhet.

Även den andra frågeställningen besvarades med ja, dock med reservation. I Bambergs fall kunde en absolut kronologi för hela perioden ej fastställas p.g.a. en fyndtom period omfattande ca 50 år. För båda myntorterna är kronologin mer osäker efter 1070-talet, främst beroende på det låga antalet mynt som kunnat bestämmas till denna period.

Den tredje frågeställningen besvarades med: Ja, i stor utsträckning. De allmänna tendenserna kunde utläsas i den svenska importen av Würzburgmynt.

REFERENSER

- Cahn, E. 1969. Die Münzen des Schatzfundes von Corcelles-près-Payerne. *Schweizer Numismatische Rundschau* XLVIII. Bern.
- CNS. *Corpus Nummorum Saeculorum, IX-XI qui in Suecia reperti sunt* 1.1-. Stockholm 1971-
- Dannenberg, H. 1876-1905. *Die Deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*. Band 1-4. Berlin.
- Hatz, G. 1074. *Handel und Verkehr Zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit*. Lund.
- Hauk, A. 1952. *Kirchengeschichte Deutschlands*. Berlin.
- Hess, W. 1992. Ein oberfränkischer Münzfund aus dem frühen 12. Jahrhundert. *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 40 (1990), München 1992, 69-72.
- Jonsson, K. *Finds of Viking-Age coins in Sweden.. Commentationes de nummis saeculorum in Suecia repertis* 3 (Manuskript).
- Kellner, H-J. 1974. Die frühmittelalterliche Münzprägung in Würzburg. *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 24, 109-170.
- Kluge, B. 1991. *Deutsche Münzgeschichte*. Sigmaringen
- Menadier, J. 1900. Der Münzschatz der St. Michaeliskirche zu Fulda. *Zeitschrift für Numismatik* XXII. Berlin
- NNÅ. *Nordisk Numismatisk Årsskrift*. Helsingfors, Köpenhamn, Oslo, Stockholm 1936-.
- Salmo, H. 1948. *Deutsche Münzen In Vorgeschichtlichen Funden Finlands*. Helsingfors.
- Weinfurter, S. 1991. *Die Reichskirche in der Salierzeit*. Sigmaringen.
- Wielandt, F. 1938. Fund Würzburger und Bamberger des 11. Jahrh. aus Kilsheim. *Berliner Münzblätter* 58.
- Wätz, A. 1992. *Vikingatida tyska mynt. En analys av mynt präglade i Deventer*. C-uppsats, Stockholm.

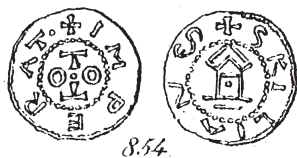
Muntlig uppgiftslämnare

Professor Kenneth Jonsson, Numismatiska Forskningsgruppen, Stockholm.

KRONOLOGISKT UPPSTÄLLD TYPKATALOG

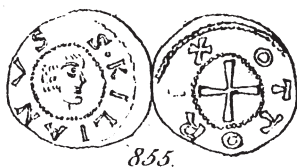
WÜRZBURG 980-1104

Poppo II, biskop 961-983

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
1	854	991	1003	980-983	2

Hugo, biskop 983-990, Brunward, biskop 990-996

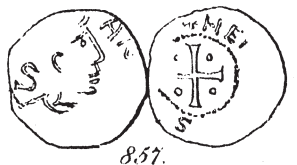
Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
2	855	991	1067	983-996	51
2 hp	--	--	--	983-996	--

Heinrich I, biskop 996-1018

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
3	856	996	1121	996-1023	238
3 hp	--	--	--	996-1023	--

Meinhard, biskop 1019-1034

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
4	857	1018	1053	1023-1024	7

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
5	859	1017	1143	1024-1034	393

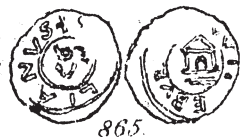

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
5 hp	860	1027	1120	1024-1034	7

Bruno, biskop 1034-1045

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
6	864	1034	1121	1034-1043	227

6 hp	865	1084	1084	1034-1043	2
------	-----	------	------	-----------	---

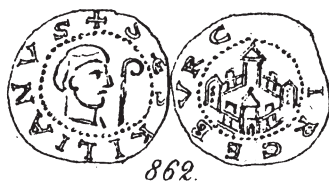

7	863	1047	1120	1043-1045	46
---	-----	------	------	-----------	----

Adalbero, biskop 1045-1085

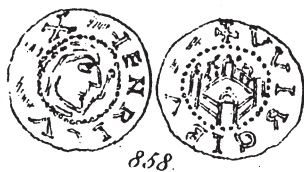
Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
8	861	1046	1120	1045-1055	16

9	862	1056	1143	1055-1085	24
---	-----	------	------	-----------	----

9 hp	--	--	--	1055-1085	--
------	----	----	----	-----------	----

Meinhard II, biskop 1085-1088

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
10	858	1084	1120	1085-1087	6

10 hp	-	1101	1101	1085-1087	1
-------	---	------	------	-----------	---

11	698 v	1102	1102	1087-1088	1
----	-------	------	------	-----------	---

Eginhard, biskop 1088-1105

1247.

2065.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
12	--	1090	1143	1088-1105	9
12 hp	2065/1247	1084	1143	1088-1105	38

Erlung, biskop 1105-1121

2147

1753.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
13	2147	1102	1143	1105-1110	4
14	1753	1112	1120	1110-1121	-

BAMBERG 987-1002

Hugo, biskop (av Würzburg) 983-990

867.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
1	867	991	991	987-990	1

Suitger, biskop 1040-47, Hartwich, biskop 1047-1053, Adalbert, biskop 1053-1075,
Gunther, biskop 1057-1065, Hermann, biskop 1065-1075

1653a

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
2	1653	1047	1120	1040-1075	50

Hartwich, biskop 1047-1053

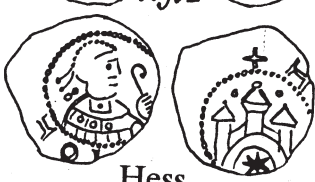
654.

Typ	Dbg	Äldsta t.p.q.	Yngsta t.p.q.	Präglingsperiod	Antal
3	654	1047	1120	1047-1053	2

Rupert, biskop 1075-1102

	<i>Typ</i>	<i>Dbg</i>	<i>Äldsta t.p.q.</i>	<i>Yngsta t.p.q.</i>	<i>Präglingsperiod</i>	<i>Antal</i>
	4	868	1090	1120	1075-1090	6
	5	1654	1120	1120	1090-1095	2
	6	1655	1102	1120	1095-1102	3

Otto, biskop 11102-1139

	<i>Typ</i>	<i>Dbg</i>	<i>Äldsta t.p.q.</i>	<i>Yngsta t.p.q.</i>	<i>Präglingsperiod</i>	<i>Antal</i>
	7	1795/a	1114	1143	1102-1125	13
						
	8	-	ca 1130?	-	1125-1139	-

